

ISTRAŽIVANJA U DRUŠTVENIM NAUKAMA U SRBIJI POSLE 1990. GODINE¹

Branko Urošević

*Univerzitet u Beogradu
Ekonomski fakultet*

Dušan Pavlović

*Univerzitet u Beogradu
Fakultet političkih nauka*

SAŽETAK

U tekstu objašnjavam zbog čega je kvalitet naučno-istraživačkog rada u društvenim naukama u Srbiji, i pored jednog broja izuzetnih pojedinaca, u proseku na relativno niskom nivou, kao i šta bi trebalo preduzeti da bi se to promenilo. Smatramo da se glavni razlog za nisku međunarodnu konkurentnost domaćih istraživanja i istraživača u društvenim naukama nalazi u nedovoljno podsticajnom sistemu nagrađivanja i promovisanja naučnih radnika i naučnog rada. Konkurentnost je niska, jer sistem ne podstiče domaće istraživače da proizvode kvalitetna istraživanja, objavljuju u kvalitetnim stranim časopisima i prestižnim međunarodnim monografijama, i učestvuju na vrhunskim međunarodnim konferencijama. Niska konkurentnost je ključna, jer predstavlja uzrok niza drugih problema u društvenim naukama u koje spadaju: deskriptivnost u istraživanju; izbegavanje kvantitativnih istraživanja i praktične primene teorijskih paradigmi; nedovoljno razumevanje teorije; recikliranje sopstvenih, ali i tuđih radova; zastarelost u nastavnim planovima i programima kako na redovnim, tako i na posle diplomskim studijama itd. Posle analize postojećeg stanja, tekst završavamo preporukama o tome kako da se situacija poboljša.

KLJUČNE REČI: Naučno istraživanje; podsticaji za naučno istraživanje; naučni časopisi; biranje u akademsko zvanje.

1 Tekst predstavlja proširenu verziju teksta objavljenog pod naslovom „Pitanja vrednovanja naučnih rezultata“ štampanog u okviru studije *Istraživanja u oblasti društvenih nauka u Srbiji: Pregled stanja, karakteristični problemi i preporuke* (izdao Institut ekonomskih nauka u Beogradu 2013. godine (str. 94-120). Navedeni projekat se realizuje u okviru Regionalnog programa podrške istraživanju u oblasti društvenih istraživanja na Zapadnom Balkanu (Regional Research Promotion Programme – RPPP), koji vodi Univerzitet u Friburgu, uz finansijsku podršku Švajcarske agencije za razvoj i saradnju (SDC). Mišljenja izneta u tekstu su stavovi autora i ne predstavljaju nužno mišljenja Švajcarske agencije za razvoj i saradnju (SDC), niti Univerziteta u Friburgu.

1. UVOD

Društvene nauke u Srbiji, sa retkim izuzecima, nisu dovoljno konkurentne. Domaći naučnici iz oblasti društvenih nauka, u poređenju sa svojim kolegama iz Evrope i sveta, retko objavljuju u prestižnim međunarodnim časopisima i retko učestvuju na prestižnim međunarodnim konferencijama i naučnim skupovima. To utiče na kvalitet naučnih istraživanja, jer naučni radnici koji nemaju kontakt sa širom akademskom zajednicom, pre ili kasnije, postaju samoreferentni i irelevantni za širu akademsku zajednicu.

Želimo da objasnimo šta je uzrok niske konkurentnosti istraživača u društvenim naukama u Srbiji i iznesemo preporuke za promenu stanja. Naša preliminarna hipoteza glasi da je niska konkurentnost domaćih naučnika u ovim oblastima posledica nedovoljno podsticajnih sistema koji dominiraju u akademskom i obrazovnom sistemu Srbije, a koji posebno dolaze do izražaja upravo u društvenim naukama. U dve reči, sistem podsticaja i nagrada demotiviše naučnike iz oblasti društvenih nauka da unapređuju kvalitet svojih istraživanja, objavljuju u kvalitetnim međunarodnim časopisima, rade na izradi međunarodnih monografija i učestvuju na međunarodnim konferencijama. Smatramo da bi postepena promena strukture podsticaja motivisala veći broj (pogotovo mlađih) naučnih radnika da postanu međunarodno konkurentniji, što bi vremenom omogućilo značajnu korist za akademsku i naučnu zajednicu u celini.

Tekst započinjemo iznošenjem empirijskih podataka² i definisanjem nekih pojmova (međunarodna konkurentnost; sistem podsticaja) koji su neophodni za potpunije razumevanje pristupa koji koristimo u ovom tekstu (odeljak 2). U odeljku 3 iznosimo neke indikatore (nejednaka zastupljenost disciplina; nepoznavanje trenutno dominantnih teorijskih paradigmi i istraživačkih metodologija; slabo aktivno znanje stranih jezika itd.) kojim ukazujemo na moguće faktore zbog kojih domaći naučnici i istraživači iz oblasti društvenih nauka nisu dovoljno konkurentni u međunarodnim okvirima. Kako ćemo pokazati u odeljku 4, tvrdimo da indikatori niske konkurentnosti imaju jedan dublji, institucionalni uzrok, tj. da su zavisni od sistema podsticaja koji su ugrađeni u istraživačke i obrazovne

2 Podaci kojima kasnije u tekstu podupiremo ove tvrdnje dobijeni su empirijskim istraživanjem pod nazivom „Kapaciteti, prakse i problemi naučno-istraživačke zajednice u Srbiji“ koje je takođe rađeno u okviru Regionalnog programa podrške istraživanju u oblasti društvenih istraživanja na Zapadnom Balkanu (*Regional Research Promotion Programme – RRP*). Podaci su prikupljeni tokom aprila 2012. godine. Upitnik je popunilo 626 ispitanika (48%) od ukupno 1.300 elektronskih adresa na koje je bio poslat. Istraživanje su sproveli Predrag Cvetičanin i Mina Petrović. Rezultati istraživanja objavljeni su u studiji *Istraživanja u oblasti društvenih nauka u Srbiji: Pregled stanja, karakteristični problemi i preporuke*, str. 16-82.

institucije koje regulišu napredovanje u karijeri naučnika iz oblasti društvenih nauka (kako istraživača na institutima, tako i predavača na univerzitetima). Taj institucionalni uzrok se takođe ogleda u kvalitetu domaćih akademskih časopisa, kao i u načinu na koji se oni rangiraju. Tom temom se bavimo u odeljku 5. Konačno, s obzirom na to da veliki broj istraživača dolazi sa univerziteta, u odeljku 6 bavimo se sistemom „regrutovanja“ istraživačkih kadrova na fakultetima, te razmatramo sistem podsticaja koji dovodi do biranja prosečnih kadrova koje je, pod postojećim pravilima, moguće prevazići samo ličnom inicijativom. Naposljetku, u odeljku 7 iznosimo preporuke koje proizilaze iz analize iz odeljaka 4-6.

Fokusiranjem na institucionalne uzroke ne želimo da kažemo da su institucije jedini problem. Postoji još nekoliko značajnih faktora i otvorenih pitanja koja se tiču kvaliteta istraživanja u društvenim naukama, među kojima su najvažniji finansiranje univerziteta i naučnih instituta, i materijani uslovi rada naučnih istraživača. Međutim, njima se u ovom tekstu ne možemo baviti, iako ovde-onda ukazujemo na njih implicitno. U suštini, obim primene naše analize su institucije (pravila), te su rešenja koje nudimo u odeljku 7 institucionalna.

2. PODACI I NEKI VAŽNI KONCEPTI

Konkurentna naučna zajednica u međunarodnim okvirima jeste ona zajednica u kojoj postoji značajan deo naučnika i istraživača koji redovno objavljuju svoje knjige za vodeće strane izdavače, tekstove u međunarodno priznatim akademskim časopisima koji se nalaze na međunarodnim listama (kao što su AHCI, ERIH ili Thomson-Reuters lista), i učestvuju na prestižnim međunarodnim konferencijama koje organizuju vodeća međunarodna naučna društva iz odgovarajućih oblasti. Naši naučnici iz oblasti društvenih nauka po ovim pitanjima pokazuju, u srednjem, vrlo skromne rezultate. Broj naučnih radnika koji redovno objavljuje u međunarodno priznatim časopisima i učestvuje na prestižnim međunarodnim konferencijama je relativno mali.³ Prema istraživanju „Kapaciteti, prakse i problemi“, najveći broj istraživača i nastavnika objavljuje u domaćim časopisima (gde su kriterijumi objavljivanja veoma niski; vidi odeljak 5), a čak 74,8% nikada nije objavilo ni jedan naučni rad u nekom međunarodnom časopisu⁴.

3 Podaci o objavljenim radovima naših naučnih radnika sa međunarodnim listama mogu se naći, na primer, na KOBSON-u dok slični podaci vezani za učešće na međunarodnim konferencijama mogu da se nađu kroz pretraživanja na Internetu.

4 Ovde se ne ubrajaju časopisi iz jugoistočne Evrope, odn. zemalja bivše Jugoslavije u kojima je relativno lako objaviti rad.

Ovaj trend, po svoj prilici, javlja se još za vreme studija. Istim istraživanjem potvrđeno je da je najveći broj domaćih istraživača i nastavnika završio studije u Srbiji. Samo 1% je diplomirao u inoanstvu, 6,2% su u inostranstvu završili master, a 6,6% doktorat. Slaba komunikacija sa međunarodnom naučnom zajednicom se nastavlja i nakon doktorata. Čak 84% ispitanika nikada u životu nije bilo ni na jednom studijskom boravku u inostranstvu, a 63,5% nikada u životu nije učestvovalo na nekoj međunarodnoj konferenciji.⁵

Kontakt sa međunarodnom zajednicom istraživača je važan, jer je za objavljivanje jednog teksta u međunarodno priznatom časopisu potrebno, često, i nekoliko godina ozbiljnog rada. Izlaganje nekog rada na međunarodnim konferencijama i naučnim seminarima služi da se tekst rada unapredi kako bi se mogao objaviti u nekom kvalitetnom časopisu. Takođe, učešće na konferencijama i istraživačkim seminarima predstavlja osnovni način za upoznavanje sa drugim istraživačima, pa potencijalno i sa onima koji odlučuju o tome koji se radovi publikuju u kojim časopisima. Domaći sistem podsticaja, međutim, ne promoviše, niti finansijski dovoljno podržava domaće naučnike iz oblasti društvenih nauka da investiraju neophodne resurse da bi dosegli taj cilj. Veoma je značajna i činjenica da nijedan fakultet ili institut iz oblasti društvenih nauka u Srbiji nema redovne naučne seminare na kojima bi svoje radove predstavljali vodeći evropski i svetski istraživači. Organizovanje takvih seminara neophodan je uslov da se šira akademska zajednica (a ne samo pojedinci) uključi u praćenje aktuelnog istraživačkog rada.⁶ Takođe, smatramo da organizovanje doktorskih studija, bez postojanja odgovarajućih redovnih istraživačkih seminara sa učešćem vrhunskih međunarodnih istraživača ne bi smelo da bude praksa, jer na taj način doktoranti nemaju priliku da se u dovoljnoj meri upoznaju sa temama koje su posebno aktuelne u istraživačkom smislu, kao i kako na pravi način prezentirati originalne naučne radove u pisanoj i usmenoj formi.

Ističući ove činjenice, želimo da naglasimo kako u našoj analizi ne polazimo od kulturnih ili ličnih predispozicija naučnih radnika, već

5 Slični rezultati dobijeni su drugim anketama. Recimo, uvidom u rezultate o Anketi o doktorskim studijama u Srbiji za 2011. godinu koje je sprovelo Udruženje studenata doktorskih studija i mladih istraživača. Na primer, 73% doktoranata uopšte nije boravilo u inostranstvu na studijskom boravku, a 50% nikada nije imalo prilike da učestvuje na međunarodnoj konferenciji ili naučnom skupu. Anкета se odnosi na sve doktorante, iz oblasti prirodnih i društvenih nauka. Podaci su dostupni na adresi: www.doktoranti.org. (Pristupljeno: 27. februara 2012)

6 Od 2010, Narodna banka Srbije organizuje seriju seminara iz oblasti makroekonomije i finansija sa učešćem vodećih evropskih i svetskih istraživača iz tih oblasti. Koliko je nama poznato, to su jedini seminari ovakvog kvaliteta i frekvencije koji se u oblasti ekonomskih nauka održavaju u Srbiji i regionu. Videti http://www.nbs.rs/internet/english/90/90_9/index.html. (Pristupljeno: 18. oktobra 2012)

od institucija (pravila) koja treba promeniti da bi se promenilo ponašanje naučnih radnika. Istraživači na institutima i profesori na fakultetima su ljudi kao i svi ostali. Osim izuzetaka, da bi naučni radnici nešto radili, potrebno je da za to postoji odgovarajući institucionalni podsticaj. Trenutni sistem pravila podržavaju ljudi koji bi loše prošli pod alternativnim sistemom podsticaja (tj. sistemom koji mi predlažemo u odeljku 7). To su (uglavnom) istraživači i profesori univerziteta koji loše vladaju stranim jezikom, ne objavljuju za vodeće strane izdavačke kuće i časopise, retko posećuju međunarodne konferencije (osim onih u bliskom geografskom okruženju), a na predavanjima studentima pričaju o naučnim teorijama koje su bile aktuelne kada su birani u asistente.

Verujemo da ponašanje pojedinaca zavisi od institucionalnih podsticaja, te da će se sa drugačijim sistemom podsticaja promeniti ponašanje jednog dela istraživača iz oblasti društvenih nauka koji će početi da više ulažu u sticanje aktivnog znanja nekog svetskog jezika, u resurse neophodne za rad na tekstovima koji mogu da se objave u prestižnim stranim akademskim časopisima i zbornicima, te u pisanje monografija i knjiga koje mogu da se objave za vodeće strane izdavačke kuće.

Razume se, ne tvrdimo kako je učestvovanje na međunarodnim forumima *jedini* način da se unapredi konkurentnost jedne akademske zajednice. Čak i ako se naši predlozi usvoje, jedan deo naučnih radnika neće moći da bude međunarodno konkurentan. (Na kraju krajeva, nemoguće je zamisliti akademsku zajednicu gde apsolutno svi članovi objavljuju u vrhunskim stranim časopisima i učestvuju na najprestižnijim međunarodnim konferencijama.) Značajan deo poboljšanja podrazumeva i modifikaciju kriterijuma za izbor u naučno zvanje, kao i poboljšanje kvaliteta domaćih časopisa u kojima većina mladih naučnih radnika započinje svoju akademsku karijeru. Smatramo da je kvalitet domaćih časopisa iz oblasti društvenih nauka načelno nizak, i da značajan broj časopisa uglavnom služi kao sredstvo koje zaposlenima na fakultetima i institutima omogućava sticanje višeg zvanja. Tvrdimo da bi to trebalo da bude sporedna (nenamepravna) funkcija domaćih časopisa, a da bi glavna funkcija trebalo da bude kontrola kvaliteta naučnih i istraživačkih radova. O domaćim časopisima biće više reči u odeljku 6.

3. SADRŽAJNI UZROCI

Niska međunarodna konkurentnost naših naučnika iz oblasti društvenih nauka manifestuje se na najmanje dva načina. Prvi je relativno često nedovoljno aktivno znanje stranih jezika, a posebno engleskog kao vodećeg stranog jezika u međunarodnoj naučnoj komunikaciji. Jedan mali deo

akademske zajednice ne zna ni jedan strani jezik (prema istraživanju „Kapaciteti, prakse i problemi“, to je čak jedna trećina ispitanika), pa shodno tome ne može da čita (a kamoli piše za) međunarodne časopise, osim za one koji se štampaju u neposrednom okruženju (u državama bivše Jugoslavije).⁷ Sa druge strane, ne mali broj istraživača i profesora univerziteta ima pasivno znanje stranog jezika. To znači da mogu da čitaju stranu naučnu literaturu, ali imaju teškoća u pisanoj ili usmenoj komunikaciji na stranom jeziku. Pošto je za objavljivanje na stranom jeziku i učešće na međunarodnim konferencijama neophodno aktivno znanje jezika, broj domaćih društvenih naučnika koji u tom smislu nije osposobljen za objavljivanje u međunarodnim časopisima, nažalost, nije mali. Kao primer navedimo to da, kada je časopis *Ekonomski anali* koji izdaje Ekonomski fakultet Univerziteta u Beogradu, prešao isključivo na objavljivanje tekstova na engleskom jeziku, broj radova sa domaćih fakulteta koji se šalju u ovaj časopis u početku je značajno opao.

Nedovoljno aktivno znanje stranog jezika direktno je povezano sa retkim učešćem na konferencijama i neobjavljivanjem u stranim akademskim časopisima, ali nije direktno povezano sa odsustvom praćenja savremene literature (jer ona zahteva pasivno znanje jezika) koja se primećuje u domaćim časopisima. U velikom broju objavljenih radova u domaćim časopisima uočljivo je odsustvo korišćenja metodoloških disciplina i teorijskih paradigmi koje su trenutno dominantne u evropskoj i svetskoj društvenoj akademskoj zajednici.

Pored odsustva znanja engleskog, često je veliki problem i nedovoljno vladanje metodološkim disciplinama koje omogućavaju da se rade ozbiljni teorijski i/ili empirijski radovi (npr. metodi statističke i ekonometrijske analize, matematičko modeliranje društvenih pojava, kvalitativni pristupi koji se temelje na kauzalnom zaključivanju, pravljenje sopstvenih baza podataka itd), što je posledica pre svega, slabih zahteva po tom pitanju na nivou osnovnih, master i, posebno, doktorskih studija.⁸

7 Slabom znanju stranih jezika možda doprinosi i celokupni obrazovni sistem. Ipak, smatramo da bi naučni radnici, kroz samoedukaciju, brzo rešili ovaj problem kada bi za to postojao adekvatan podsticaj još za vreme doktorskih studija (vidi odeljak 6). Drugim rečima, ako diplomac koji želi da doktorira i zaposli se na fakultetu ili institutu zna da je uslov za prijem objavljivanje u međunarodnim časopisima, sam će se potruditi da unapredi znanje stranog jezika.

8 Ovo potvrđuju egzaktni podaci za oblast komparativne politike u Srbiji koji se mogu naći u tekstu „Comparative Politics in Central and Eastern Europe: Mapping Publications Over the Past 20 years“. Istraživanje su obavili Carsten Q. Schneider *et al.*, a tekst je objavljen 2013. godine u časopisu *European Political Science*, Vol. 12 (1), str. 127-145. Ukratko, komparativna politikološka istraživanja u Srbiji (ali i u celom regionu) uglavnom su fokusirana na studiju slučaja, koriste kvalitativne metode, ili *off-the-shelf* podatke ako studije podrazumeva više od jednog slučaja.

Činjenica da domaći naučnici iz oblasti društvenih nauka retko objavljuju van Srbije, retko ostvaruju kontakte sa svojim kolegama iz inostranstva i nedovoljno prate savremenu literaturu ima reperkusije na ostale aspekte istraživanja u društvenim naukama. Prvo, najveći broj domaćih istraživačkih radova je deskriptivnog karaktera. Naša politikološka, ekonomska, sociološka i pravna literatura često se svodi na prepričavanje i opis onoga što drugi kažu. Domaći tekstovi i knjige iz oblasti društvenih nauka često koriste fraze i citate iz istorije ekonomske, političke ili filozofske misli. Iza toga, međutim, neretko stoji teorijska jalovost i nesposobnost da se teorijskim konceptima koje su razvili velikani društvene misli objasni stvarnost u kojoj se danas nalazimo. Jalovost nije ništa manje primetna ni u takozvanim teorijskim istraživanjima. Naime, kao što smo već napomenuli, pod teorijskim istraživanjem, kako studenti tako i mnogi njihovi profesori i drugi istraživači, često podrazumevaju prepričavanje tuđe teorije, ili formulaciju konceptata bez jasne logičke strukture, a ne pokušaj da se formalno-logički utemelji nova teorijska postavka koja objašnjava neki problem ili fenomen koji se može uočiti u stvarnosti.

Deskriptivni domaći istraživački radovi, čak i kada bi bili prevedeni na savršeni strani jezik, teško bi ušli u uži izbor za objavljivanje i u manje kvalitetnim međunarodnim časopisima. Nasuprot takvim radovima, istraživanja koja se mogu naći u vodećim međunarodnim časopisima su dominantno fokusirana na teme od opšteg ili bar regionalnog značaja, i imaju za cilj da objasne sa raznih strana neki važan fenomen. Veća izloženost međunarodnoj konkurenciji podstakla bi narednu generaciju istraživača da se više trudi da objašnjava svet u kome se nalazi, a da deskripcija bude u funkciji naučnog objašnjenja.

Mali broj kvalitetnih empirijskih radova donekle je uslovljen oskudnom dostupnošću kako stranih tako i domaćih baza podataka. Neke baze podataka (recimo, Datastream) koje se standardno koriste, recimo, u istraživanjima u ekonomiji, veoma su skupe. Međutim, nedostatak podataka ne može da bude osnovni razlog za mali broj kvalitetnih empirijskih radova. Naime, usponom informatičkog društva sve je veći broj besplatnih ili ne previše skupih baza podataka. Takođe, kvalitet i obuhvat domaćih podataka se polako poboljšava. Ipak, osnovni razlog za odsustvo empirijskih radova jeste nedostatak istraživačkih ideja, kao i nedovoljno znanje statističkih i ekonometrijskih metoda.

Ovaj trend, razume se, ne primećuje se u svim društvenim naukama podjednako. Recimo, psihološka, deo socioloških i ekonomskih istraživanja pokazuju značajnu diverzifikovanost kada se radi o metodološkim pristupima – drugim rečima, u tim istraživanjima se upotebljavaju kako kvantitativni, tako i kvalitativni metodi. Takođe, kod psihologa i sociologa se, više nego kod ostalih, uočava prisutnost u međunarodnim akademskim časopisima i naučnim skupovima.

4. NEADEKVATAN SISTEM PODSTICAJA

Kako smo napomenuli na početku, postoji jedan važan sistemski razlog koji odvraća domaće naučnike u oblasti društvenih nauka da objavljuju u prestižnim međunarodnim časopisima ili nude svoje knjige vodećim stranim izdavačima. Radi se o institucionalnom dizajnu koji sadrži sistem podsticaja vezan za objavljivanje radova i monografija. Sistem podsticaja je, iako kvalitativno dobro zamišljen, neadekvatno ponderisan. Umesto da vas podstiče (komparativno većom nagradom) da pišete na stranom jeziku i nudite svoje tekstove za objavljivanje u najprestižnijim stranim časopisima i izdavačkim kućama, sistem vas podstiče da pišete na srpskom i šaljete tekstove u domaće i (eventualno) regionalne akademske časopise.

Na osnovu Pravilnika⁹ o postupku i načinu vrednovanja, i kvantitativnom iskazivanju naučno-istraživačkih rezultata istraživanja (Službeni glasnik RS, 38/2008), ako objavite tekst u vrhunskom međunarodnom časopisu (kategorija M21), dobijate 8 poena; ako objavite tekst u domaćem časopisu kategorije M51, dobijate 3 poena.

Slična situacija je i sa knjigama: za istaknutu monografiju međunarodnog značaja (M11) dobijate 15 poena; za istaknutu monografiju na srpskom (M41) kod domaćeg izdavača dobijate 7. Dakle, dovoljno je da napišete tri teksta ili objavite dve knjige na srpskom, i dobili ste skoro isti broj poena kao neko ko je uspeo da objavi za vrhunski međunarodni časopis ili renomiranu svetsku izdavačku kuću.¹⁰

Međutim, objaviti tekst u vrhunskom međunarodnom časopisu nije samo tri, već višestruko teže jer, osim efekta veće konkurencije, validnost istraživačkog rada evaluiraju međunarodni stručnjaci iz oblasti o kojoj pišete (kojih najčešće nema u Srbiji, a ponekad ni u regionu). U takvim okolnostima ne možete objavljivati o stvarima o kojima relativno malo znate. Za razliku od toga, u značajnom broju domaćih časopisa uopšte nema tzv. slepe recenzije, ili je ona uglavnom formalne prirode. Nije

9 U ovom trenutku (septembar 2012. god) radna grupa Ministarstva nauke radi na izradi novog pravilnika. Za sada nije jasno kada će on biti završen. Novi pravilnik neće, po svojoj prilici, bitnije menjati postojeći institucionalni okvir, iako će verovatno neznatno promeniti neke pondere, i uvesti kvalitativne indikatore za napredovanje u akademskoj karijeri. U međuvremenu, na nivou Beogradskog univerziteta doneta je u decembru 2011. godine Odluka o izmenama i dopunama kriterijuma za sticanje zvanja nastavnika na univerzitetu (Glasnik univerziteta u Beogradu, br. 165, 23. decembar 2011) u kome se ukida bodovanje i uvodi binarni sistem kriterijuma (ima/nema) za napredovanje u karijeri. Ta odluka ne važi za ostale univerzitete u Srbiji koji se i dalje rukovode bodovnim sistemom koji je uspostavljen Pravilnikom iz 2008. godine. Analiza u ovom tekstu ne uzima u obzir novi sistem napredovanja, jer on još nije počeo da daje rezultate.

10 Poeni, bez obzira da li su dobijeni za knjigu, tekst ili konferenciju, bitni su za istraživače i profesore univerziteta, jer od njihovog zbira zavisi da li istraživač može da pređe u više zvanje ili bude bolje rangiran na istraživačkom projektu koga finansira ministarstvo.

mali broj domaćih naučnih časopisa koji objavljuju sve što im se preda za objavljivanje, praktično bez ikakvog filtera. Drugim rečima, objavljivanje u domaćim časopisima atraktivnije je zbog manjeg napora koji morate da uložite da biste objavili tekst na srpskom jeziku kao i zbog mnogo veće verovatnoće da ćete rad uspeti da objavite. Mnogi naučnici koji su objavili desetine radova u časopisima i zbornicima od nacionalnog značaja nikada ne bi mogli da objave ništa od toga u časopisima i zbornicima od međunarodnog značaja. Ipak, oni u kategorizaciji ministarstva mogu da se rangiraju isto onoliko visoko, pa ponekad i više od nekog ko redovno objavljuje za strane časopise ili izdavačke kuće.

U nekim oblastima društvenih nauka, kao što je ekonomija, objavljivanje i samo jednog rada u jednom od nekoliko najprestižnijih svetskih časopisa (*Journal of Political Economy*, *Quarterly Journal of Economics*, *Econometrica*, *American Economic Review*, *Journal of Finance*) dovoljno je da vam izgradi solidnu međunarodnu reputaciju kao istraživača, dok je objavljivanje 3-4 takva rada u toku akademske karijere dovoljno da se postane svetski prepoznat stručnjak. Za jedan takav rad istraživaču nekada nije dovoljno ni 5-6 godina mukotrpnog rada koji se često ogleda i u učešću na međunarodnim naučnim skupovima i predavanjima na istraživačkim seminarima na stranim institucijama. Kod nas, međutim, ta okolnost nije dovoljno prepoznata niti adekvatno vrednovana. S obzirom na to da domaći časopisi često nemaju (ili ne primenjuju) sistem „slepe“ recenzije, ispada da je sa tri teksta niskog kvaliteta moguće dobiti više poena za napredovanje u karijeri od jednog teksta koji je objavljen u renomiranom međunarodnom časopisu. Zašto bi se većina domaćih istraživača trudila da objavljuje u stranim akademskim časopisima pod takvima uslovima?

Izbegavanje slepih recenzija u domaćim časopisima je moguće i kod časopisa u kategoriji „Časopis međunarodnog značaja verifikovan posebnim odlukama“ (M24). To je kategorija koja nosi najviše poena (4) za domaći časopis. Naime, da bi neki časopis dobio kategoriju M24 trenutno nije neophodno da podnese dokaze o tome da tekstovi prolaze slepu recenziju. Umesto toga, Ministarstvo ima diskreciju da pojedinim domaćim časopisima iz kategorije M51 dodeli kategoriju M24 na osnovu „bibliometrijske analize i preliminarne kategorizacije koju sprovodi Ministarstvo“. Ovakva analiza ne postoji, već Matični odbor ima diskreciono pravo da kategorizuje časopise. Odredba otvara prostor za zloupotrebu diskrecije, jer ne postoji razlog zbog koga kategorija M24 ne bi bila kategorija kao i sve druge, tj. dodeljivala se na osnovu unapred poznatih kriterijuma, među kojima bi uslov slepe recenzije bio najvažniji (vidi odeljak 7.A).

Suštinski problematičan sistem podsticaja se još jasnije vidi kada se uporedi sistem nagrađivanja za učešće na međunarodnim i domaćim konferencijama. Ako učestvujete na vrhunskom međunarodnom skupu (M33-34),

dobijate 1, tj. 0,5 poena (u zavisnosti da li vam je saopštenje štampano u celini ili u izvodu); ako učestvujete na skupu od nacionalnog značaja (M63-64) dobijate 0,5, tj. 0,2 poena. Zašto bi se domaći istraživači trudili da konkurišu za učešće na međunarodnim konferencijama ako im učešće na dve domaće konferencije (koje često organizuju njihovi prijatelji i kolege) omogućava isti broj poena kao učešće na jednoj međunarodnoj konferenciji? Učešće na prestižnoj međunarodnoj konferenciji je daleko teže od učešća na domaćoj konferenciji zbog istih razloga zbog kojih je i objavljivanje u vrhunskim stranim časopisima teže od objavljivanja u domaćim časopisima: konkurencija za učešće na međunarodnim konferencijama je daleko veća, pa je na njima višestruko (a ne samo za trećinu) teže biti primljen nego na domaćim okruglim stolovima (koji se neretko Ministarstvu prijavljuju kao naučne konferencije ili kongresi).

Takođe, pravi se mala ili nikakva razlika u vrednovanju različitih međunarodnih konferencija. Konferencija sasvim lokalnog značaja u nekom od gradova bivše SFRJ može da donese isti broj poena kao i učešće na konferenciji svetskog formata kao što su, recimo, American Economic Association Meeting koji se održava jednom godišnje, i na kome učestvuju samo najeminentniji ekonomisti današnjice, ili višednevni paneli (tzv. *joint sessions*), koje svake godine organizuje European Consortium for Political Research, gde se dolazi sa unapred spremljenim tekstom o kome raspravljaju svi učesnici, i gde diskusija o samo jednom tekstu može da traje po nekoliko sati.

Međutim, mi smatramo da učešće na konferencijama uopšte ne treba da se vrednuje (boduje). Razlog je taj što bi konferencije i naučni skupovi trebalo da služe kao sredstvo koje omogućava unapređenje istraživačkog rada (teksta, poglavlja u knjizi ili monografije). Drugim rečima, konferencije služe da bi istraživači testirali svoje ideje i teorije u međunarodnom kompetitivnom okruženju. Pojedinci koji žele da budu međunarodno konkurentni već samim tim što žele da objave u međunarodnom časopisu imajuće podsticaja da se prijavljuju za međunarodne konferencije da bi im istraživački radovi, posle učešća na nekoliko konferencija, bili kvalitetniji. Otuda predlažemo da se bodovanje za učešće na konferencijama ukine, a da se podsticaj za učešće na njima vidi u realnijem bodovanju za tekstove objavljene u međunarodnim časopisima i knjigama objavljenim za međunarodne izdavače (vidi odeljak 7.A).

U slučaju monografija situacija je potpuno ista. Naime, monografije objavljene kod domaćih izdavača, po poenima koje nose, malo se razlikuju od monografija objavljenih kod renomiranih stranih izdavača. To je loše, posebno zato što su u nekim oblastima društvenih nauka (filozofija, na primer) monografije često znatno prirodniји način za publikovanje naučnih rezultata nego radovi u časopisima. Takođe, videli smo da najveći deo sistemskih podsticaja

za samoreferentnost snažno usmerava naučne radnike na lokalnu akademsku zajednicu. Takvi uslovi ohrabruju istraživače da ne menjaju fokus istraživanja, pa se tako često dešava da se istraživači celu akademsku karijeru bave samo jednim aspektom (ili često jednom temom) svoje discipline. U savremenom društvenim naukama koje su sve više interdisciplinarne, to može da ima veliki negativan uticaj na kvalitet istraživanja.

Poseban problem u objavljivanju radova predstavlja objavljivanje univerzitetskih udžbenika koji predstavljaju obaveznu literaturu za studente. Udžbenici mogu ali i ne moraju da sadrže nikakav doprinos naučno-istraživačkom radu (najčešće je ovo drugo u pitanju). Oni mogu biti i značajan izvor zloupotrebe radnog mesta i ponekad biti izvor korupcije. Naime, profesori često pišu udžbenik jer im to omogućava monopolistička pozicija ukoliko se taj udžbenik proglašava za obaveznu literaturu. Time se autoru udžbenika obezbeđuje redovan izvor dodatnih prihoda, bez obzira na kvalitet udžbenika. U manjem broju slučajeva, studenti su prinuđeni da se na ispitu pojavljuju sa svojom kopijom udžbenika koju su kupili direktno od profesora ili koju im je prethodno potpisao asistent koji je angažovan na kursu. Ova praksa pokazuje da se kao često jedini motiv za pisanje knjiga pojavljuje želja za sigurnom dodatnom zaradom, a ne i želja za naučno-istraživačkim radom. Recenzije su često puka formalnost, a materijalne greške u domaćim udžbenicima neretko su krupne. Pored toga, udžbenici su ponekad nerazumljivi i neprilagođeni za uzrast od 18-22 godine.

Udžbenici koji ne daju originalni naučni doprinos trebalo bi, stoga, da nose, konsekvantno, o bodova osim u slučaju da su objavljeni od strane renomiranih svetskih izdavačkih kuća. U tom slučaju, njih bi trebalo vrednovati na sličan način kao i strane monografije (kategorija M20). Izuzetak bi bili i domaći udžbenici koji, pored prepričavanja poznatog, nude naučni doprinos. Njih treba tretirati kao monografije iz kategorije M50.

5. DOMAĆI AKADEMSKI ČASOPISI

Kako smo videli, postojeći sistem vrednovanja naučnog istraživačkog rada nedovoljno podstiče naučne istraživače da se više trude da objavljuju međunarodno prepoznatljiva istraživanja. Međutim, dobar deo odgovornosti za održavanje takvog sistema pada i na domaće časopise iz oblasti društvenih nauka koji često imaju niske standarde za objavljivanje radova. Kada bi časopisi imali više standarde prilikom recenzije tekstova, negativni efekti neadekvatnog sistema podsticaja bi bili delimično anulirani, jer bi redakcije časopisa vršile selekciju kvaliteta. Kao što smo već primetili, značajan broj domaćih časopisa iz oblasti društvenih nauka nema tzv. slepu recenziju, što znači da prihvata za objavljivanje praktično sve tekstove koji se ponude

za štampanje. (Alternativno, dešava se da redakcija ima apsolutnu diskreciju, što je takođe loše.) Jedan deo časopisa radi recenziju, ali je ona samo formalne prirode, tako da je ishod isti kao u prvom slučaju – prihvata se, manje-više, sve što se ponudi.

Rezultat takve politike domaćih redakcija može se lako uočiti na kvalitetu objavljenih tekstova. Značajan procenat radova objavljenih u domaćim časopisima deskriptivnog je karaktera, što znači da verovatno ne bi mogli da budu objavljeni u nekim od međunarodnih časopisa nižeg kvaliteta.

Druga vrsta indikatora nedovoljnog kvaliteta domaćih časopisa jeste politika objavljivanja s obzirom na afilijaciju. U pojedinim časopisima je ponekad teško pronaći više od 30% tekstova autora koji ne rade (ili nisu spoljni saradnici) u kući koja izdaje časopis (pod uslovom da je izdavačka kuća istovremeno obrazovna ili istraživačka institucija). Kada bi se zabranilo da za časopis kuće X objavljuju zaposleni kuće X, neki časopisi ne bi mogli da sakupe dovoljno materijala za jedan broj u nekoliko godina.

Činjenica da u većini časopisa iz oblasti društvenih nauka dominantno objavljuju autori koji su zaposleni u kući izdavača govori o tome da časopisi često ne služe da bi se u njima unapređivao kvalitet naučnih istraživanja, već prvenstveno kao sredstvo pomoću koga se stiču poeni za napredovanje u naučnoj karijeri. Pošto je svakom institutu/fakultetu stalo da njegovi zaposleni što pre pređu u više zvanje (time ustanova dobija na značaju i ima bolji status kod Ministarstva), deo časopisa se vremenom transformisao u evidencionu svesku u kojoj se potvrđuje da su autori redovno objavljivali tekstove. Pošto je „ulaznica“ za objavljivanje praktično besplatna (za zaposlene ili prijatelje kuće), domaći naučni radnici s razlogom ne vide potrebu da objavljuju u međunarodnim akademskim časopisima u kojima se ceni kvalitet.

Šta je razlog ovako niskih kriterijuma na osnovu kojih neki časopisi iz oblasti društvenih nauka prihvataju da objavljuju tekstove? Mi ga opet vidimo u sistemu podsticaja koji ne sadrži jednu od najvažnijih komponenti koja obezbeđuje kvalitet – „slepu recenziju“. Naime, bodovanje časopisa (određivanje koji će časopis dobiti koliko poena) obavlja Matični odbor za društvene i humanističke nauke Ministarstva nauke i obrazovanja. Odbor nema nikakav pisani dokument na osnovu koga to radi, iako je poznato da postoje neki neformalni kriterijumi kojih se članovi odbora pridržavaju kada glasaju o bodovima koje dodeljuju časopisima. U te kriterijume spadaju: redovnost izlaženja, broj izdatih svezaka godišnje, uticaj časopisa (koji se meri, između ostalog, brojem citata), sastav redakcije (ima li članova redakcije van Srbije), otvorenost časopisa (da li u njemu objavljuju samo zaposleni iz izdavačke kuće ili i van nje), i bitnost nauke iz koje časopis dolazi¹¹.

11 Kako se primećuje, bibliometrijska analiza se ne pominje kao kriterijum.

Sve su ovo važni kriterijumi za dodeljivanje pondera koji određuju značaj jednog akademskog časopisa. Međutim, niko ne zna kako ovaj odbor radi, tj. kako klasifikuje časopise. Ne postoji nikakav javni zapis o njegovom radu. Kriterijumi po kojima ocenjuje, kao i njihov ponder, takođe nisu dostupni javnosti.

Najvažnije od svega je, međutim, da među kriterijumima Odbora izgleda nema „slepe recenzije“. Slepa recenzija je od velike važnosti za nivo istraživanja, tj. kvalitet istraživanja koja se objavljuju, jer se kroz takvu recenziju postiže kontrola kvaliteta. Naučni časopisi zapravo treba da smanjuju asimetriju informacija – omogućujući ministarstvu i komisijama koje donose odluku o unapređenju u više zvanje preciznu informaciju o kvalitetu kandidata — a ne da je uvećavaju time što daju *carte blanche* za izbor u više zvanje svakom ko je zaposlen u kući koja objavljuje časopis.

Čak i tamo gde formalno postoji, taj kriterijum lako može da se suštinski izbegne. Slično kao i kod zatvorenosti časopisa, gde u jednom časopisu pretežno objavljuju zaposleni iz izdavačke kuće koja izdaje časopis, takva vrsta kontrole lako može da se zaobiđe ako se za recenzente uzimaju samo zaposleni iz izdavačke kuće koja izdaje časopis. Stanje u kome bi zaposleni kuće X recenzirali tekstove zaposlenih kuće X da bi ih nakon toga objavili u časopisu kuće X ne bi imalo smisla, tj. samo bi doprinelo samoreferentnosti o kojoj je bilo reči u odeljku 1.

Ozbiljnija kontrola kvaliteta koja bi se postigla uvođenjem institucije „slepe recenzije“ kao obaveznog i verovatno najvažnijeg kriterijuma za dodeljivanje bodova domaćim naučnim časopisima omogućio bi unapređenje istraživanja samo po sebi. Kvalitetnija istraživanja bi tada lakše pronalazila put do međunarodnih foruma i uglednih stranih časopisa.

Da bi sve ovo bilo moguće, neophodno je da se u Matičnom odboru nalaze i članovi koji su i sami priznati stručnjaci na svetskom nivou, što znači da imaju objavljene radove u uglednim međunarodnim časopisima i-ili monografije u prestižnim svetskim izdavačim kućama, kao i da redovno učestvuju na eminentnim međunarodnim naučnim skupovima. Takvi pojedinci bi onda, na osnovu kriterijuma koje predlažemo u odeljku 7, doprineli tome da matični odbor kvalifikovano proceni koji časopis zaslužuje veći, a koji manji ponder.

Akademskoj i široj javnosti je manje poznato da u Srbiji postoji tzv. Srpski citatni indeks koga je izradio Centar za evaluaciju u obrazovanju i nauci koji radi u saradnji s Narodnom bibliotekom Srbije, a do 2012. godine finansiran je sredstvima Ministarstva prosvete i nauke Vlade Republike Srbije. Centar predstavlja sastavni deo integrisanog sistema bibliografskih naučnih informacija Srbije i služi kao dopuna međunarodnim (Thompson-ISI) citatnim indeksima. Referiše 411 domaćih časopisa od 1991. godine do danas. Svi časopisi indeksiraju se sistematski „od korica do korica“.

Časopisi referisani u SCIndexu podvrgavaju se stalnom vrednovanju (monitoringu) s obzirom na uticajnost (impakt) u samoj bazi i, dopunski, u međunarodnim (Thompson-ISI) citatnim indeksima. Istovremeno se prate pokazatelji tzv. bibliometrijskog kvaliteta časopisa, uglavnom izvedeni iz zahteva za njihovo uključivanje u Thompson-ISI citatne indekse. Časopisi odabrani na taj način preporučuju se za referisanje izdavačima međunarodnih citatnih baza podataka, a nadležnom ministarstvu za nauku Vlade Republike Srbije za dopunsku podršku.

Kako vidimo, u Srbiji postoji veoma egzaktna način utvrđivanja kvaliteta časopisa. Kao i kod međunarodnih časopisa, za svaki časopis izdat u Srbiji postoji tzv. impakt faktor¹² po kome je moguće precizno rangirati kvalitet časopisa. Iako je rad centra do kraja 2012. godine finansiralo Ministarstvo prosvete, Matični odbor koji se bavi kategorizacijom časopisa, koji takođe osniva Ministarstvo, nikada se nije obratio Centru ili koristio rang listu na osnovu impakt faktora koje je Centar izradio. Da je to urađeno, mnogi časopisi koji danas po mišljenju Odbora nose najveći broj poena (kategorija M24), ne bi uopšte mogli da budu referisani kao uticajni časopisi. Naime, nekoliko časopisa koja se danas nalaze u kategoriji M24 izbačena su 2012. godine iz SCIndexa zbog samocitiranja.¹³

6. STANJE NA UNIVERZITETU

Neobjavlivanje radova u uglednim međunarodnim časopisima i monografijama utiče i na kvalitet nastave na fakultetima odakle se regrutuju istraživači. Okruženje s kojim se suočava mladi istraživač (asistent) podjednako je destimulišuće za obrazovno-istraživački rad čak i kad ne bi postojao neadekvatan sistem podsticaja o kome smo govorili u odeljku 4. U ovom odeljku najpre objašnjavam zbog čega je postojeći sistem izbora asistenata u Srbiji loš, a potom skiciramo izborni sistem koji bi mogao da unapredi kvalitet kadrova koji se biraju u asistente. (Konkretnija razrada predloga može se naći u odeljku 7.)

Kao i u svakom zanatu, najveći broj mlađih kolega uči gledajući kako se ponašaju njegovi mentori i starije kolege. Asistenti ne samo da započnu svoju karijeru bez podsticaja da plasiraju svoja istraživanja na međunarodnom nivou, već često od starijih kolega dobijaju živi primer za suprotnu praksu. Na mnogim fakultetima društvenog usmerenja mogu

12 Impakt faktor je mera koja pokazuje prosečnu citiranost tekstova objavljenih u jednom časopisu. Smatra se da su časopisi koji imaju viši impakt faktor kvalitetniji od časopisa koji imaju niži impakt faktor jer su citiraniji. Citiranost služi kao proxy kojim se utvrđuje relevantnost časopisa.

13 Samocitiranje je praksa po kojoj autori neumereno citiraju sami sebe ili jedni druge da bi povećali citiranost časopisa a time i impakt faktor.

se naći vanredni i redovni profesori koji recikliraju svoje udžbenike od pre 20-30 godina i retko rade na sopstvenom usavršavanju. Dešava se da redovni profesor, kada bude izabran u zvanje profesora, skoro u potpunosti prestane da prati savremenu literaturu i piše radove.¹⁴

Razlog tome nije lenjost, već činjenica da profesora univerziteta, posebno kada dostigne zvanje redovnog profesora, sistem ne podstiče da čita i piše naučne radove, pa ni da piše istraživačke radove. Asistenti, docenti i vanredni profesori moraju nešto da objavljuju da bi prešli u viši status. Za razliku od toga, redovni profesor može, bar u principu, do penzije da čita samo novine.¹⁵

Ali zašto je važno šta rade redovni profesori? Zato što oni rukovode fakultetima, studijskim programima (na master i doktorskim studijama), i većinom pojedinačnih kurseva na fakultetima. Profesori koji ne čitaju i ne prate savremenu naučnu literaturu studentima za polaganje ispita daju literaturu staru 20-30 godina. To utiče na obrazovanje novih naraštaja istraživačkih kadrova koji završavaju doktorate sa skromnim znanjem, nakon čega im ne preostaje ništa drugo nego da reprodukuju istu onu zatvorenost i nekonkurentnost koju su nasledili od svojih mentora (uključujući tu i često nepoznavanje metodologije naučnog rada). Ukoliko bi plata istraživača, uključujući tu i redovne profesore, značajno zavisila od istraživačkog učinka u određenom period (npr., poslednjih 3 ili 5 godina), mlađe kolege mogle bi na živom primeru da vide kako je moguće biti međunarodno konkurentan i koja je „cena“ koja se plaća za propuštanje decenijskog ulaganja u međunarodnu konkurentnost. Ukoliko bi se, nadalje, napredovanje u karijeri uslovalo objavljivanjem tekstova u časopisima sa SCII liste (što znači da bi tekstovi trebalo da budu objavljeni na stranom jeziku), tada vanredni i redovni profesor, kao naučni savetnik ne bi mogao da postane neko ko ne zna strani jezik. Sve bi to poslalo jasan signal onima koji započinju akademsku i istraživačku karijeru da se neznanje i nerad ne isplate.

Poseban značaj za regrutovanje mladih kadrova na fakultetima imaju uslovi izbora u zvanje asistenta (što je način na koji najveći broj predavača kod nas započinje akademsku karijeru) kao i izbori u druga (viša) nastavnička zvanja. Taj sistem kod nas proizvodi prosečnost, jer omogućava prijem u zvanje čak i kandidatima koji su u prethodnom periodu (osnovne studije, master, doktorske studije) pokazali minimalnu zainteresovanost za naučni i istraživački rad.

14 Podaci o produktivnosti svakog pojedinačnog domaćeg istraživača i profesora nisu tajna. Sve je dostupno na <http://www.vbs.rs/cobiss/>.

15 Empirijski podaci protivreče ovoj tvrdnji. U istraživanju „Kapaciteti, prakse i problemi“ se vidi da deo redovnih profesora karakteriše visok novo publikovanje. Ali istraživanje ne ulazi u kvalitet objavljenih radova, kao i mesto objavljivanja (domaći ili strani časopis). Jedan deo istraživača po nekoliko decenija reciklira isti skup ideja i time omogućuje visok nivo publikovanja.

Prema uslovima koji važe na Beogradskom univerzitetu¹⁶, moguće je u zvanje asistenta na nekim od fakulteta primiti kandidata koji ima prosečnu ocenu osam (8), ne zna ni jedan strani jezik, i nikada nije objavio, niti pripremio za objavljivanje niti jedan tekst (u domaćem ili stranom časopisu). Odsustvo tih uslova značajno spušta nivo kvaliteta primljenih asistenata, jer studenti koji završe fakultet sa prosečnom ocenom 8 predstavljaju prosečne, a često i loše studente koji su se provukli kroz fakultet zahvaljujući nakaradnom sistemu konkurencije među pojedinim profesorima na nekim fakultetima koji smatraju da se popularnost kod studenata stiže poklanjanjem ocena.

Ovo posebno može da bude važno kada se uzme u obzir da preostali kriterijumi za izbor u zvanje asistenta (ukupna prosečna ocena, prosečna ocena iz predmeta oblasti u koju se kandidat bira, upis na doktorske studije, itd) nisu ponderisani, što ostavlja veliki diskrecioni prostor članovima izborne komisije, pogotovo predsedniku komisije za koga postoji uverenje da mora da ima presudnu reč u izboru kandidata ako se kandidat bira za predmet na kome on predaje. To ne samo da omogućava manipulaciju zbog odsustva važnijih kriterijuma (objavljeni radovi ili kvalitet napisanih radova koji su objavljeni u prestižnim međunarodnim časopisima; aktivno znanje stranog jezika, vladanje metodologijom naučno-istraživačkog rada), već i manipulaciju postojećim kriterijumima. Tako je moguće da konkursna komisija predloži kandidata koji, za razliku od konkurenata, ima najnižu prosečnu ocenu (uključujući i ocenu iz srodnih predmeta), niti jedan objavljeni rad (niti rad koji je pripremljen za objavljivanje), i ne zna (aktivno) ni jedan strani jezik.¹⁷

Problem predstavlja i automatizam po kome mladi istraživači koje se zaposle u zvanje asistenta na kraju postaju redovni profesori. Pri tome, ne neguje se konkurencija za odgovarajuće pozicije, već, suprotno tome, važi pravilo da ko jednom zauzme poziciju, ostaje na njoj, kao monopolista, do penzije. Takav sistem izbora u zvanja, nasleđen iz starog sistema koji je nekada vladao u Nemačkoj, a koji se sada u celoj Evropi ubrzano napušta, dovodi do malog protoka ljudi i ideja i selekcije kandidata pre svega na osnovu stečenih pozicija (često kroz dodvoravanje starijem profesoru neumerenim citiranjem u doktorskoj tezi), a ne kroz ozbiljan doprinos istraživačkoj zajednici. Kada se konkursi za asistenta ne raspisuju da bi

16 Zakon o visokom obrazovanju iz 2005. godine, član 72; Statut Univerziteta u Beogradu, član 121.

17 Iako je univerzitetsko okruženje (kada se radi o fakultetima iz oblasti društvenih nauka) često destimulativno, jer neretko neguje sistem negativne selekcije kadrova, to ne znači da su apsolutno svi ishodi (tj. svaki izbor) proizvod negativne selekcije. Postoji veliki broj pojedinaca koji lično više cene kvalitet i iza sebe ostavljaju kvalitetne kadrove. Međutim, ovde je reč o sistemskom okruženju koje pozitivnu selekciju ne sme da prepušta slučaju.

se dobio *najbolji* kandidat, već *unapred određeni* kandidat, konkursi za prijem u viša zvanja najčešće postaju puka formalnost.¹⁸

U sadašnjem sistemu doktoranti nemaju pravo da budu angažovani u izvođenju nastave (iako to pravo imaju dok su na master studijama), osim ako su asistenti. Kada doktoriraju, asistenti su tipično primani kao predavači na iste one predmete na kojima su izvodili nastavu dok su bili doktoranti. Takav sistem ne podstiče mentore da proizvode dobar obrazovno-istraživački kadar, jer im omogućava da sami procenjuju kontrolu kvaliteta kadra koji su proizveli. Ukoliko bi novopečenim doktorantima bilo zabranjeno da se zaposle na fakultetu na kome su odbranili doktorat, fakultet bi bio zainteresovan da proizvodi što bolji naučno-istraživački kadar koji bi sutra mogao lakše da se snađe na akademskom tržištu. Sa druge strane, takvo ograničenje bi efikasno umanjilo rasprostranjenost štetne prakse po kojoj profesori iniciraju raspisivanje konkursa da bi *sebi* birali asistente.

Ova ideja samo na prvi pogled može da izgleda kao hendikep za mlade istraživače usled činjenice da je Srbija malo tržište. Međutim, mi ne tvrdimo da svršeni doktorant ne može da se zaposli na fakultetu na kome je diplomirao, već samo na fakultetu na kome je doktorirao, tj. tamo gde je obavljao funkciju asistenta dok su mu trajale doktorske studije. Student može da završi fakultet A, doktorira na fakultetu B, a posle pokuša da nađe posao na fakultetu A. To bi motivisalo fakultet B da ponudi kvalitetan doktorski program kojim bi pomogao svršenim doktorantima da lakše nađu posao na drugom fakultetu. Našim predlogom želimo da izbegnemo praksu po kojoj asistent završi osnovne, master i doktorske studije studije na fakultetu A, a potom se na tom istom fakultetu zaposli, jer je tokom godina postao lični asistent profesora na čiji se predmet bira.

Kako bi alternativni sistem mogao da izgleda? Prvo, u celoj Americi kao i sve većem broju zemalja u Evropi, u mnogim oblastima društvenih nauka asistenti su, zapravo, doktorski studenti čija je osnovna funkcija da rade istraživanja (da naprave dva do tri solidna istraživačka rada koji, u principu, mogu da budu objavljeni u međunarodnom časopisu koji se nalazi na nekoj od lista). Pri tome, doktorskim studentima je omogućeno primanje stipendije u trajanju 4-5 godina, to jest za vreme rada na doktoratu. U zamenu za stipendiju, doktoranti rade vežbe sa studentima, i-ili pomažu profesorima u njihovim istraživačkim radova. Uobičajeno je da

¹⁸ Ovaj naš zaključak delimično protivreči postojećoj zakonskoj odrebi po kojoj se pojedinci biraju za naučnu oblast, a ne za predmet. To bi značilo da svaki univerzitetski nastavnik može da predaje nekoliko srodnih kurseva koji potpadaju u naučnu oblast za koju se bira. Ipak, praksa na mnogim fakultetima pokazuje da se pojedinci biraju za pojedinačni kurs. Većina pojedinaca započne da predaje jedan kurs, i na njemu ostane do penzije, nikada ne pokušavajući da predaje drugi kurs.

po završetku doktorskih studija ovi mladi ljudi ne mogu da se zaposle na fakultetu na kome su doktorirali u periodu od najmanje četiri godine. Razlog za to jeste opravdana bojazan da bi njihov ostanak na fakultetu stvorio „incestno“ okruženje sa neadekvatnim sistemom podsticaja, upravo onakvo kakvo možemo da vidimo na našim fakultetima, posebno onim društvenog usmerenja. Naime, doktorantima se aktivno pomaže da dobiju posao na nekom drugom fakultetu, često i u drugoj zemlji, na kome treba da se pokaže pre nego što se, eventualno, vrati u svoju matičnu instituciju. Takav sistem zapošljavanja i *de facto* globalno tržište rada postoji u oblastima kao što su ekonomske nauke, sociologija, politikologija i neke druge društvene nauke, kao i u praktično svim prirodnim i tehničkim naukama.

Kako se, u takvom sistemu, nalaze kandidati za docente, vanredne i redovne profesore? Tako što se otvara međunarodni konkurs i aktivno učestvuje na međunarodnom tržištu rada. U praktično svim ozbiljnim institucijama u Evropi i svetu postoji standard da se jednom godišnje održavaju *job market* konferencije iz određenih oblasti društvenih nauka koje smo naveli gore. Najveća je *Allied Social Sciences Conference* koja se održava početkom januara svake godine u SAD. Na toj konferenciji učestvuje preko 10.000 ljudi i više stotina institucija. Na marginama konferencije organizuju se prve runde razgovora između škola i instituta sa jedne strane i potencijalnih zaposlenih za sva akademska zvanja (od docenta naviše) sa druge strane. Škole obično izaberu dvadesetak ljudi sa kojima razgovaraju u odgovarajućim salama. Posle prve runde razgovora, jedan broj (obično 4 do 5) najboljih kandidata poziva se na celodnevni intervju i prezentaciju istraživačkog rada u samoj školi. Učešće na ovoj konferenciji, kao i sličnim konferencijama koje se u poslednje vreme organizuju u Evropi i Aziji, smatra se važnim signalom o otvorenosti škole prema spoljnom svetu te njenoj međunarodnoj konkurentnosti.

Na taj način ostvaruje se više ciljeva. Prvo, pozitivan efekat na reputaciju škola zbog prelaska na ovakav sistem veoma je veliki, i gotovo trenutno. Drugo, značajno povećanje konkurentnosti otvara mogućnost za brže napredovanje ovih institucija na evropskim i svetskim rang listama i otvara mogućnosti za dobijanje potencijalno značajnih istraživačkih grantova od Evropske unije i drugih velikih donatora. Takođe, obrazovni programi u tom slučaju prirodno postaju znatno fleksibilniji i prilagođeniji savremenim tendencijama, što otvara mogućnost za privlačenje ne samo stranih profesora nego i stranih studenata. U eri ograničenih platežnih mogućnosti država, ovakav pristup orijentisan na dugoročni razvoj reputacije praktično je jedino održiv. Institucije koje mu se ne prilagode sve više će gubiti korak sa regionalnim i svetskim okruženjem.

Razume se, da bi ovakav alternativni sistem profunkcionisao potrebno je otvaranje domaćih univerziteta, kako za strane predavače (što bi trebalo da podrazumeva mogućnost predavanja na engleskom jeziku), tako i kroz podsticaje za povratak u zemlju naših ljudi koji doktoriraju i bave se akademskim i istraživačkim radom u inostranstvu. Sadašnji sistem ne podstiče stvaranje programa na engleskom jeziku (usled čega je normalno da strani predavači nisu zainteresovani da dolaze da drže predavanja na našim školama), a zahtevan i skup sistem nostrifikacije stranih diploma značajno umanjuje želju i mogućnosti ljudi koji su završili master ili doktorirali u inostranstvu da se vrate u domaću akademsku zajednicu.

7. PREPORUKE

U poslednjem odeljku iznosimo nekoliko preporuka za poboljšanje institucionalnog dizajna koji bi podstakao domaće naučnike i istraživače da postanu međunarodno konkurentniji. Preporuke se odnose na ponderisanje bodova za objavljene naučno-istraživačke radove u domaćim i stranim časopisima, evaluaciju kvaliteta domaćih akademskih časopisa, i kriterijume za izbor u nastavna zvanja na univerzitetu.¹⁹

A. PONDERI ZA NAUČNO-ISTRAŽIVAČKE TEKSTOVE I STUDIJE

- Tekstovi objavljeni u prestižnim međunarodnim časopisima moraju da budu vrednovani nekoliko puta više od radova objavljenih u prestižnim domaćim časopisima. Istraživači treba da budu podstaknuti komparativno *daleko* većom nagradom da pripremaju tekstove za strane časopise. Taj princip treba da ostane na snazi sve dok većina domaćih časopisa značajno ne unapredi kvalitet (vidi odeljke 4-5, i pododeljak B u ovom odeljku). Otuda predlažemo sledeće pondere za tekstove objavljene u stranim časopisima (u odnosu na kategoriju časopisa M51):

	Časopis	Ponder
1.	Prvih 10% sa SSCI liste	15
2.	11-30%	10
3.	31%-50%	5
4.	Donja polovina SSCI liste	2

¹⁹ Ovom prilikom, takođe usled nedostatka vremena i prostora, propuštamo da analiziramo sistem broja poena za napredovanje u više zvanje.

- To praktično znači da tekst koji je objavljen u prestižnom časopisu koji se nalazi u prvih 10% SSCI liste bude vrednovan 15 puta više od teksta objavljenog u najprestižnijem domaćem časopisu (M₅₁) koji nosi 3 poena. Konkretno, takav tekst bi nosio 45 poena.
- Isti ponderi se primenjuju i na druge liste časopisa koji su, u svojim oblastima, ekvivalentni SSCI listi. Međutim, međunarodni časopisi, ma kako imali ugledne izdavače, koji nisu ni na kojoj od tih listi, dobijaju ponder 2.
- Kategoriju M₂₄ treba transformisati u regularnu kategoriju časopisa koja bi vrednovala samo najbolje domaće časopise po objektivnim kriterijumima. Razume se, uvođenjem ovih kriterijuma, ministarstvo se odriče diskrecionog prava da domaćim časopisima dodeljuje ili oduzima kategoriju M₂₄. Vrednost ove kategorije može da ostane 4 poena.
- Monografije i poglavlja objavljena u studijama i knjigama koje su izdali renomirani međunarodni izdavači takođe treba vrednovati daleko više od knjiga objavljenih za domaće izdavače. Predlažemo sledeće pondere za monografije objavljene u inostranstvu (u odnosu na domaće monografije):

Knjiga štampana za:	Monografija	Poglavlje u knjizi	Poglavlje u zborniku radova
vrhunsku izdavačku kuću	15	10	3
sve ostale svetske izdavačke kuće	10	5	2
regionalne izdavačke kuće	1	1	1

- Drugim rečima, knjigu objavljenu za prestižne strane izdavače treba vrednovati petnaest puta više od knjiga koje su štampane za ugledne domaće izdavače. Ako domaća monografija (M₄₁) nosi 7 poena, istaknuta monografija međunarodnog značaja (M₁₁) treba da nosi 105 poena.
- Kako proizilazi iz analize u odeljku 4, učešće na konferencijama se ne vrednuje kao takvo. Prema tome, kategorija M₆₀ se ukida.
- Takođe, kako proističe iz analize u odeljku 4, udžbenik objavljen u Srbiji koji samo prepričava poznato, dobija 0 poena. Sa druge strane, ukoliko takav udžbenik ima i originalni naučni doprinos, tretira se kao domaća

monografija. Najzad, udžbenici objavljeni od strane vrhunskih svetskih izdavačkih kuća tretirali bi se isto kao i odgovarajuće naučne monografije objavljene kod istog izdavača.

B. VREDNOVANJE DOMAĆIH ČASOPISA

- Matični odbor za društvene nauke bi trebalo da čine pojedinci koji imaju objavljene tekstove u prestižnim međunarodnim časopisima i-ili monografije objavljene u uglednim međunarodnim izdavačkim kućama kao i učešće na prestižnim međunarodnim naučnim skupovima.
- Matični odbor bi trebalo da donese formalne kriterijume na osnovu kojih procenjuje status domaćih časopisa. Kriterijumi takođe treba da budu formalno ponderisani, čime bi se izbeglo nejednako vrednovanje časopisa u različitim vremenskim periodima. Kriterijumi i ponderi, kao i konkretne evaluacije svakog časopisa trebalo bi da budu javni (tj. dostupni na sajtu ministarstva).
- Kriterijum redovnosti izlaženja treba da budu apsolutan. Matični odbor uopšte ne treba da razmatra kategorizaciju časopisa koji ne izlazi redovno.
- Kriterijum broja svezaka godišnje treba ponderisati tako da najviše poena dobija časopis koji izlazi redovno četiri puta godišnje, a najmanje onaj koji izlazi samo jednom godišnje.
- Listi kriterijuma treba da se pridoda „slepa“ recenzija. Ovo bi trebalo da bude kriterijum koji ima najviši ponder, tj. da nosi najmanje 30% ukupnog broja bodova. Da bi to bilo moguće, redakcije časopisa moraju da Matičnom odboru, zajedno sa primercima časopisa, godišnje dostavljaju slučajno odabrane slepe recenzije na uvid. Časopisi koji imaju dve slepe recenzije treba da se vrednuju više od časopisa koji imaju jednu slepu recenziju, a ovi drugi više od časopisa koji uopšte nemaju slepe recenzije (i koji bi za ovu kategoriju trebalo da dobiju 0 poena).
- Kriterijumima treba da se pridoda odredba po kojoj se više vrednuju časopisi koji sadrže najviše 20% tekstova zaposlenih u kući koja izdaje časopis. Sledstveno tome, domaći časopisi koji objavljuju preko 50% tekstova zaposlenih u kući koja objavljuje časopis treba da dobijaju minimalan broj poena. Domaći časopisi koji objavljuju preko 75% tekstova zaposlenih u kući koja objavljuje časopis treba da za tu kategoriju dobiju 0 poena.

- Predlažemo sledeće ponderere za kategorizaciju domaćih časopisa:

Kriterijum	Ponder	Ponderisan broj poena	Maksimalan broj poena
1. Redovnost izlaženja	--	--	--
2. „Slepa“ recenzija	30%	a) 2 recenzije: 1 b) 1 recenzija: 0,5 c) 0 recenzija: 0	3
3. Broj svezaka godišnje	15%	a) četiri sveske: 1 b) tri sveske: 0,7 c) dve sveske: 0,5 d) jedna sveska: 0,25	1,5
4. Sastav redakcije	10%	a) više od tri člana van Srbije: 1 b) jedan član van Srbije: 0,5 c) bez članova van Srbije: 0,1	1
5. Otvorenost časopisa	15%	a) do 25% iz matične kuće: 1 b) do 50% iz matične kuće: 0,75 c) do 75% iz matične kuće: 0,5 d) preko 75% iz matične kuće: 0,25	1,5
6. Strani autori	10%	a) više od 50% stranih autora: 1 b) više od 25% stranih autora: 0,5 c) manje od 25% stranih autora: 0,25 d) bez stranih autora: 0	1
7. Tekstovi na engleskom	20%	a) više od 50% tekstova: 1 b) više od 25% tekstova: 0,5 c) manje od 25% tekstova: 0,25 d) bez tekstova: 0	2
UKUPNO	100%		10

- Pošto bi ovim bodovnikom bio izmenjen kvantitativan iskaz vrednosti časopisa, trebalo bi promeniti i broj poena koji nosi svaka kategorija. Kategorizacija bi u skladu s tim mogla da izgleda ovako:

M₂₄: 7,5-10 naših bodova

M₅₁: 5-7,4 naša boda

M₅₂: 2,5-4,9 naših bodova

M₅₃: 1-2,4 naša boda

- Pri tome, predlažemo da se ostavi isti broj bodova kao i do sad za različite kategorije (drugim rečima, naši bodovi služe da se odrede mapiranja

časopisa po kategorijama, ali ne i sam broj bodova koji časopis određene kategorije nosi). Drugim rečima, časopis M24 nosio bi i dalje 4 boda, časopis M51 kategorije imao bi 3 boda itd.

C. IZBOR U NASTAVNA ZVANJA

- U cilju daljeg unapređenja društvenih nauka u Srbiji, svuda gde je to moguće, to jest, svuda gde postoji otvoreno međunarodno tržište akademskog rada (videti odeljak 6), potrebno je otvoriti naše fakultete i naučne institute prema tom tržištu. Drugim rečima, potrebno je da konkursi za akademske i naučne pozicije budu konkursi za najbolje i najkvalifikovanije (koji žele da rade za platu koja se može ponuditi u Srbiji), a ne za unapred odabrane kandidate. To treba da važi kao princip za izbor u svako zvanje. Da bi se to obezbedilo, potrebno je da obavestjenja o konkursima za pozicije budu slate na odgovarajuće međunarodne internet forume i sajtove (pored odgovarajućih domaćih), kao i da se, prema mogućnostima, nastupa na međunarodnim konferencijama tržišta akademskog rada (opisanim u 6. odeljku). Potrebno je, takođe, bez odlaganja ukinuti arhaičnu proceduru zaštite monopolskih pozicija srpskih univerziteta – nostrifikaciju. Takođe, potrebno je otvoriti, gde god je to moguće, nastavu na engleskom čime bi se omogućilo da strani profesori i studenti mogu da učestvuju u obrazovnom procesu u Srbiji. To je od velikog značaja ako imamo u vidu da sve veći broj naših studenata i naučnika odlazi u inostranstvo. Ovim merama donekle bi se popravila neravnoteža koja u tom smislu postoji.
- Zvanje asistenta potrebno je ukinuti gde god je moguće i preći na moderni sistem u kome doktorski studenti obavljaju funkcije koje sada kod nas obavljaju asistenti. U tom sistemu, doktoranti tipično nisu zaposleni u punom radnom vremenu na fakultetima. Oni imaju prvenstvenu obavezu da polažu ispite na doktorskim studijama i rade na istraživanjima. Pored toga, ukoliko dobijaju stipendiju od fakulteta, oni drže vežbe ili pomažu u istraživanju nekom profesoru. Taj sistem sprečava da se asistent posle odbrane doktorata postavi kao monopolista na radno mesto. Umesto toga, u modernom akademskom sistemu, doktoranti moraju da traže posao na nekom drugom fakultetu ili univerzitetu u periodu od bar četiri godine. Potrebno je, naime, preseći „incestnu“ vezu između doktoranta i mentora kako bi se obezbedila puna objektivnost prilikom zapošljavanja.
- To stvara potrebu da se temeljno reformišu doktorske studije u Srbiji. Prihvatajući da, u onim oblastima nauke gde za to postoji tržište, doktorske studije stvaraju kadar koji mora da se pokaže na svetskom

akademsom tržištu, od ogromnog je značaja da se doktorske studije dignu na nivo koji bi im to omogućio. U tom smislu, zbog ozbiljnog manjka kadra, predlažemo da doktorske studije iz ekonomije, politologije, sociologije i drugih društvenih nauka za koje postoji otvoreno tržište rada, budu svakako na engleskom jeziku (to je praktično standard svuda u svetu) te da se rade po sadržajima koji su jasno definisani i opšte prihvaćeni na vodećim svetskim programima. Iz razumljivih razloga, broj takvih programa morao bi biti mnogo manji nego do sada, što bi značilo da Srbija ima, recimo, jedne doktorske studije iz ekonomije (sa učešćem vodećih domaćih i stranih ekonomista bez obzira na instituciju na kojoj su zaposleni). Takve doktorske studije morale bi da obezbede, takođe, i redovne istraživačke seminare međunarodnog kvaliteta. Takav pristup doktorskim studijama integrisao bi oskudne istraživačke resurse u Srbiji, povezao nas sa inostranstvom, i znatno podigao kvalitet i smanjio hiperprodukciju doktora nauka sumnjivog kvaliteta. Rezultat izrade teze posle takvog programa treba da budu 2 do 3 rada koji po kvalitetu mogu da budu objavljeni u vrhunskim svetskim časopisima.

- Univerziteti bi zapošljavali sa punim radnim vremenom počevši od akademskog zvanja docenta pa naviše, na osnovu međunarodnih konkursa. Da bi bili promovisani u viši stepen, kao i do sada, naučni radnici bi morali da sakupe određeni broj poena. Iz načina bodovanja koji smo predložili, prelazak iz zvanja docenta u zvanje vanrednog profesora bio bi omogućen, recimo, ukoliko kandidat objavi jedan vrhunski međunarodni naučni rad u kategoriji u prvih 10% na SSCI listi, ili sakupi bodove na drugi način ekvivalentno tome (uz odgovarajuću obavezu da publikuje bar jedan rad u SSCI časopisu ili ekvivalentnoj listi). Pri tome, treba ukinuti obavezno čekanje od pet godina ukoliko kandidat sakupi dovoljno poena za unapređenje. Naime, procedura za unapređenje bi trebala da se pokrene čim kandidat stekne uslove za to. Za promovisanje iz vanrednog u redovnog profesora od kandidata bi trebalo očekivati da u odgovarajućem periodu sakupi broj bodova koji odgovara još jednom vrhunskom radu na SSCI listi (u prvih 10%), te da ima svakako objavljen bar jedan rad u kategoriji 10% do 30% na SSCI listi.
- Svakih pet godina od redovnog profesora bi trebalo da se zahteva da objavljuje bar jedan rad na SSCI listi u kategoriji 30% do 50% ili boljim, te da mu se, ukoliko to ne ispuni, sve više povećavaju predavačke obaveze (bez dodatne naknade). Ukoliko u petogodišnjem periodu objavi rad u prvih 10% na SSCI listi, smanjile bi mu se predavačke obaveze, uz zadržavanje iste plate.

- Generalno, način formiranja plate na ekonomskim i srodnim fakultetima mora se potpuno promeniti. Potrebno je da se, pored predavanja i vežbi bar podjednako vrednuju i naučni rezultati. To trenutno uopšte nije slučaj. U tom slučaju, oni profesori koji pokazuju veće rezultate u istraživanju imali bi manje da predaju, a više vremena da istražuju. Sa druge strane, oni profesori koji nisu dovoljno skloni istraživanjima morali bi, za isti novac, da predaju više. Ovakav sistem zapravo već postoji u vidu kategorija naučnih istraživača (A1-A6) koji istraživači i nastavnici dobijaju za projekte kojima konkurišu kod ministarstva. Naše mišljenje je da bi novčani raspon između kategorija A1 i A6 trebalo još više uvećati, čime bi se nedvosmisleno dalo do znanja da se naučno istraživanje isplati.
- Da bi sve to bilo moguće, neophodno je ukinuti praksu biranja na predmet, i uspostaviti samo praksu biranja u šire naučne oblasti.²⁰ Recimo, ekonomisti bi morali da budu spremni da predaju bilo koji predmet na prvoj ili drugoj godini ekonomije, kao i sve predmete iz šire naučne oblasti na koju su birani. To bi imalo puno pozitivnih efekata. Prvo, na taj način bi se sprečila monopolizacija predavačkih pozicija na državnim školama. Drugo, svi bi bili prinuđeni da svakih 5-10 godina pripremaju nove kurseve, što bi značajno povećalo nivo znanja na fakultetima i smanjilo intelektualno mrtvilo na univerzitetima. Treće, postojala bi mnogo veća fleksibilnost oko osavremenjivanja nastavnih planova i programa. Naime, po postojećem sistemu veliki broj pokušaja da se nastavni programi osavremene i prilagode potrebama vremena razbija se o stenu monopolskih pozicija predavača koji žele da „njihov“ kurs (i njihova pozicija na predmetu) ostanu netaknuti. Najzad, bilo bi manje otpora protoku ljudi, pošto niko ne bi imao monopol oko toga šta se, ko i koliko predaje.
- Još jedan element bi potencijalno doprineo poboljšanju situacije. Naime, potrebno je omogućiti da naučni radnici iz instituta mogu da, bez problema, predaju na studijskim programima na univerzitetu. Isto tako, njima treba omogućiti mentorstvo i učešće u komisijama za master i doktorske radove. Na taj način, dodatno bi se proširio skup predavača, nauka dovela u čvršću vezu sa obrazovanjem, a monopolske pozicije, ta rak-rana kvaliteta i reformi, dodatno potkopale.

Mada je jasno da bi, inicijalno, sprovođenje ovih mera bilo bolno za neke od privilegovanih profesora, smatramo da je, zapravo, i za njihovu sopstvenu dobrobit veoma važno da se Srbija što pre prilagodi promenama

20 Biranje u šire oblasti i sada formalno postoji u Srbiji. Ipak, u praksi se pojedinci biraju za pojedinačne kurseve i na njima ostaju da predaju do penzije.

koje zahvataju sve brže čitav akademski i naučni svet. Ukoliko se ništa ne preduzme, uskoro će biti kasno. Uz otvaranje granica, izgubićemo praktično sve dobre studente i predavače, a nove nećemo dobijati. Ni mnogo veće zemlje od naše takav udarac ne bi mogle da podnesu. Vreme je, i to krajnje, za radikalne rezove.

SUMMARY

The paper explains why the quality of social research in Serbia is low. We show that low international competitiveness of the Serbian social science research can be found in the system of perverse incentives that rewards social scientists to put minimal effort to advance on academic ladder and do the research. This can be seen in small number of works and papers published in internationally recognized and prestigious academic journals and rare participation at international conferences and gatherings. Low competitiveness is a consequence of descriptivity in research; retelling other authors's theories, avoidance of quantitative research; rare application of theoretical paradigms; misunderstanding of theories, recycling of one's own but also others's works, usage of old syllabi in teaching, and a perverse system of teacher selection that is designed to select average students for TAs and university professors. We offer several recommendation to improve the situation.

KEY WORDS: Academic research, incentives for academic research, academic journals, selection of university professors.